

Носирєв О.О.

УДК 911.3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ТРАНСКОРДОННОГО ТА ІНТЕГРАЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. Сучасні реалії ставлять перед українським суспільством нові виклики зовнішнього і внутрішнього походження. Основними з них є: зростання конкуренції щодо доступу до усіх видів ресурсів, у першу чергу енергетичних; відставання України від інших країн Європи за показниками якості життя, рівня інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та розвиненості інноваційного середовища; створення потенційного напруження на українських кордонах через формування сусідніми державами на прилеглих до державного кордону України територіях центрів зростання, що призводить до відтоку трудових, інтелектуальних та інших ресурсів з прикордонних регіонів України; недостатність державної регіональної політики, що є причиною зростання асиметрії у розвитку регіонів. Важливим кроком для виходу з такого становища є використання потенціалу транскордонних кластерів як форми транскордонного співробітництва у різних галузях економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження транскордонного співробітництва та інтеграційних зусиль розглядалися у працях вчених Інституту регіональних досліджень НАН України, експертів Державного комітету України з регуляторної політики та підприємництва, Міністерства зовнішньої торгівлі та Євроінтеграції. Важливими для даної роботи є також дослідження щодо транскордонного співробітництва експертів міжнародного рівня, інших українських і зарубіжних вчених та фахівців, зокрема Н. Внукової, І. Пелешак, А. Голікова, А. Філіпенка, Ю. Макогона, О.Кірюхіна, Г. Кулешової, В.Московкіна.

Мета статті – запропонувати напрямки активізації інтеграційних процесів в Україні на основі економіко-географічного підходу з урахуванням нерівномірного регіонального розвитку, природно-ресурсного потенціалу нашої держави та в контексті транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України з регіонами-сусідами.

Завдання статті:

- проаналізувати основні внутрішні та зовнішні фактори стримування інтеграційних процесів в векторі євроінтеграції;
- визначити пріоритетні напрями діяльності органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії;
- запропонувати механізми та напрямки реструктуризації національного виробництва та підвищення ефективності транскордонного співробітництва з метою підвищення інвестиційної привабливості регіонів та України в цілому.

Викладення основного матеріалу. Серед факторів стримування руху України до Європи визначальну роль відіграють:

- низький рівень економічного розвитку; повільні темпи реформ, які до того ж недостатньо скоординовані із завданнями європейської Інтеграції; низький рівень ВВП і доходів на душу населення;
- недосконалість нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні, нерозвиненість базових інститутів економіки, несприятливий інвестиційний клімат; високий рівень корупції й економічної злочинності; проблеми захисту прав інтелектуальної власності, проблеми боргових зобов'язань України; вузькість структури експортних пропозицій України щодо єдиного внутрішнього ринку ЄС - вагомість частки чутливих товарів (майже 60%) у складі українського експорту, проти яких в ЄС застосовуються протекціоністські заходи (продукція сільського господарства, чорної металургії, текстильної промисловості);
- непослідовність зовнішньої політики України; слабкість адміністративно-інституціонального забезпечення курсу євроінтеграції, брак досвідчених фахівців із євроінтеграції у державних структурах України [1].

Серед зовнішніх факторів стримування євроінтеграційних прагнень України залишаються невизначеність країн-членів щодо географічних кордонів майбутнього ЄС і часових рамок приєднання до нього нових країн, пріоритетність російського фактора у зовнішньополітичних і економічних орієнтаціях західноєвропейських країн.

Аналіз "факторів стримування" дозволяє визначити пріоритетні напрями діяльності органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії:

- глибокі структурні перетворення, необхідні для забезпечення стабільного зростання економіки України; ринкова трансформація національної економіки на основі європейських стандартів; залучення західних інвестицій;
- демократизація суспільних відносин; розбудова громадянського суспільства; виконання в повному обсязі зобов'язань України перед Радою Європи; боротьба з корупцією; удосконалення Україною захисту прав інтелектуальної власності; приведення національної нормативно-правової бази до європейських стандартів;
- створення структурних підрозділів з питань європейської інтеграції на урядовому і відомчому, а також парламентському рівнях; проведення адміністративної реформи з урахуванням європейського вектора; утілення у життя відповідної програми підготовки й перепідготовки службовців; зміцнення фінансової складової євроінтеграційного руху України;

– проведення широкомасштабної інформаційно-просвітницької програми з метою поліпшення знань суспільства про природу, сутність європейської інтеграції, специфіку функціонування ЄС;
– зміцнення двосторонніх контактів із суб'єктами ЄС, зокрема, з Францією, Німеччиною, Великобританією; участь України у спільних з ЄС економічних проектах, наприклад, залучення європейського капіталу до реалізації проектів типу транспортування енергоносіїв з Каспійського регіону на захід за маршрутом Грузія - Україна – Польща [2].

Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу визначає головні пріоритети діяльності органів виконавчої влади. Вона має забезпечити входження держави до європейського економічного, політичного і правового простору і отримання на цій основі статусу асоційованого члена в ЄС, що є головним зовнішньополітичним пріоритетом України в середньостроковому вимірі. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави, а також сприятиме зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у країнах ЄС. Економічна інтеграція і розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС полягає у лібералізації і синхронізованому відкритті ринків ЄС і України, у взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, у запровадженні спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників.

Підкреслимо, що реструктуризація національного виробництва є необхідною передумовою в процесі покращення стану економіки країни і збільшення обсягів українського експорту. Але сама по собі вона, ще не передбачає безумовного покращення стану зовнішньої торгівлі країни. Тому після створення міцної бази для виробництва високоякісної продукції, що відповідає світовим вимогам, необхідно сформулювати загальну стратегію просування товарів на світовому ринку [3]. Якщо проаналізувати структуру експорту послуг України, то можна сказати, що у її складі перше місце посідають транспортні послуги. На наш погляд, Україна може розширити сферу своєї діяльності на світовому ринку насамперед завдяки наданню транспортних послуг і послуг туристичного бізнесу.

Як вважають сучасні економіко-географи та фахівці з міжнародної інтеграції, важливою умовою розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є налагоджена система транспорту і здійснення перевезень через державний кордон. Слід сказати, що завдяки наявному транспортному потенціалу і вигідному географічному положенню Україна має усі наявні можливості щоб посилити свою роль транзитної держави. Про це свідчать і західні спеціалісти. Так, за даними англійського інституту "Рендел", за коефіцієнтом транзитності (в тому числі й за розвинутістю всіх транспортних зв'язків і відповідної їм інфраструктури) Україна посідає перше місце у Європі.

Територією України проходять такі міжнародні транспортні коридори: коридор № 3, коридор № 5, коридор № 7, коридор № 9, коридор ОЧЕС, коридор Європа – Азія, коридор ТНТК, коридор Балтика – Чорне море. Таким чином, вищеперелічені транспортні коридори мають загальну протяжність територією України 9,3 тис. км. і щорічно здійснюють перевезення в обсязі 58,7 млн. т. Лідуючі позиції в обсязі перевезення вантажів займає коридор Європа – Азія, на його долю припадає 38,7 млн. т. загального обсягу, в тому числі 23,9 млн. т. місцевих і 10,2 млн. т. - експортно-імпортних перевезень. Таким чином, на сучасному етапі актуальним стає питання посилення транзитної ролі нашої держави [4].

Іншим перспективним напрямком здійснення міжнародної торгівлі є розвиток міжнародного туристичного бізнесу. Сьогодні туристична галузь є невід'ємною складовою світового ринку, посідає друге місце в світовій економіці після комп'ютерної та електронної промисловості, і становить приблизно 30 % світової торгівлі послугами. Надання туристичних послуг являється найбільш прибутковою галуззю світової економіки. Прикладом високої рентабельності цієї галузі є той факт, що такі високорозвинені країни як Іспанія, Швейцарія, Австрія, Франція та Бельгія, побудували свій добробут, значною мірою, за рахунок туризму. В Україні туристичний бізнес перебуває в стадії свого становлення. Україна має всі можливості для розвитку туристичної галузі. Так, загальна площа рекреаційних ландшафтів України – 9,4 млн. га., їх одночасна місткість – 50 млн. осіб. Лісові ресурси становлять 14 % території України. Можна сказати, що сприятливі кліматичні умови та достатньо багатий історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал робить не тільки необхідним, але і доцільним розвиток туристичного бізнесу в Україні [5].

Важелем просування українських інтересів у відносинах з ЄС має стати визнання з боку ЄС важливого значення України у формуванні нової архітектури європейської безпеки. Одним з головних чинників інтеграції України до ЄС Стратегія визнала розширення співробітництва між Україною і ЗЄС – провідною структурою у сфері оборони і безпеки ЄС.

Адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС полягає в реформуванні систем страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших галузей соціальної політики відповідно до стандартів ЄС, поступовому досягненні загальноєвропейського рівня соціального забезпечення і захисту населення.

Особливе місце серед напрямів європейської інтеграції України стратегія відводить культурно-освітній і науково-технічній інтеграції, яка охоплює галузі середньої і вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну й технологічну сфери. Інтеграційний процес у цих напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіту, науку й техніку, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС, що підвищить в Україні європейську культурну ідентичність, сприятиме її інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища.

Стратегія наголошує на необхідності доповнення загальноєвропейського виміру співробітництва регіональною інтеграцією і поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС. Регіональна інтеграція передбачає встановлення і поглиблення прямих контактів між окремими регіонами України, країн-членів і кандидатів у члени ЄС та підвищенням інвестиційної привабливості регіонів України для європейських інвесторів. Усунення дії негативних факторів інтеграції повинно стати основною метою розвитку економіки України. Засобами підвищення інвестиційної привабливості країни є:

- стимулювання розвитку підприємницької діяльності в усіх сферах економіки, і насамперед, малого і середнього бізнесу, створення міцної і стабільної законодавчої бази а також системи страхування ризиків;
- зменшення податкового навантаження як підприємств і підприємців, так і громадян; розвиток інфраструктури ринку, в тому числі розвиток транспортного комплексу країни;
- зміцнення національної валюти і регулювання інфляційних процесів, впровадження ряду заходів щодо покращення стану зовнішньої торгівлі країни і зміцнення її позицій на світовому ринку.

Нові для України форми транскордонного співробітництва – транскордонні кластери, створені за участю регіональних кластерів, добре поступово впроваджувати та регулювати їх діяльність, спочатку на локальному рівні, а потім поширювати успішний досвід на регіональний рівень міжнародного співробітництва. Аналізуючи зарубіжний досвід щодо транскордонних кластерів та інших форм транскордонного співробітництва, можна отримати оптимальне впровадження різних форм транскордонного співробітництва відповідно до національних інтересів України та вимог часу.

Формування кластерів в євро регіонах сприяє як підвищенню конкурентноздатності Європи в цілому, так і сприяє ефективним перетворенням в п'ятнадцяти областях України, які мають можливість брати участь в розвитку євро регіонів. Застосування механізму кластерної моделі [6] (рис. 1), в т.ч. через участь в розвитку євро регіонів, дасть можливість покращити інвестиційний клімат, буде сприяти об'єднанню природних, технологічних і інтелектуальних ресурсів, а також співпраці влади, бізнесу і громадських організацій в напрямі подолання застою і забезпечення економічного розвитку.

Рис. 1. Транскордонні кластери України та їх вектор у розвитку економіки держави

Висновки та перспективи подальших досліджень. Євроінтеграційні прагнення України - це бажання стати розвиненою, демократичною країною з пануванням законів, повагою прав і свобод людини, ринковою, конкурентноспроможною економікою. В результаті комплексного соціально-економічного та регіонального підходу з позиції економіко-географічного підходу до проблематики запропоновано напрямки стратегії інтеграції України до Європейського економічного простору (а, як наслідок, і світового). Реструктуризація національного виробництва товарів та послуг є об'єктивною передумовою для оптимізації структури зовнішньої торгівлі. І тільки обґрунтований підхід до вирішення виробничих проблем і раціональна політика у виробничій сфері і сфері послуг, поряд із заходами щодо стимулювання інвестицій у галузі промисловості, нададуть можливість покращити позиції країни і зайняти гідне місце на світовому ринку.

Джерела та література:

1. Внукова Н. Транскордонні кластери і транскордонні об'єднання як форми транскордонного співробітництва / Н. Внукова // Вісник Львів. ун-ту; Серія міжнародні відносини. – 2008. – №25. – С. 295-303.
2. Внукова Н. Державна промислова політика інноваційного кластерного управління : [Електронний ресурс] / Н. Внукова. – Режим доступу : <http://www.inno.kharkov.ua/wp-content/uploads/2009/10/public-industrial-policy-of-innovative-cluster-management.pdf>
3. Мікула Н. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва України та ЄС : [Електронний ресурс] / Н. Мікула. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/Mitryaeva2009/19.pdf>

4. Кирюхин А. М. Приграничное сотрудничество между Украиной и Россией в условиях глобальной неопределенности / А. М. Кирюхин // Проблемы природопользования и экологической ситуации в Европейской части России и сопредельных стран : материалы III междунар. науч. конф. 20-24 октября 2008 г. – М., Белгород : Политера, 2008. – Ч. 1. – С. 78-83.
5. Мікула Н. А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : монографія / Н. А. Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
6. Московкин В. М. Методы анализа и инструменты трансграничной кооперации / В. М. Московкин // Региональная экономика : теория и практика. – 2009. – № 3 (96). – С. 2-9.